

A kiadvány egy-egy művel kapcsolatos adatközlése felettébb gazdag: nem hiányzik belőle semmi lényeges adat. Nem ilyen megnyugtató a felvett művekre vonatkozó annotációk színvonala, a katalógus szakbeosztása. Komoly fogyatékoság, hogy nincs a katalógusnak szerzői mutatója.

A továbbfejlődés útja részint az imént hangoztatott fogyatékoságok megszüntetésén, részint ama kívánalom teljesítésén át vezet, hogy a sorozat mielőbb a létező kiadók produkciójának maximumát ölelje fel.

Addig is azonban, amíg a „felölelés” nem éri el az optimumot, nekiláttak egy könyvtárosi „books in print” adatbank számítógépi felhalmozásának. Ezáltal az átfogó katalógusban általában nem szereplő könyvtártudományi és könyvtári módszertani kiadványokat is regisztrálni lehet, illetve tájékoztatást lehet adni róluk.

Az orosz információs integráció legnagyobb tette azonban az lesz, ha megvalósítják az „orosz OCLC”-t, azaz a számítógépes kooperatív katalógizálást. Ennek több előfeltétele teljesült vagy teljesülőben van. Így általánossá vált a korábbi „különutas” formátumok használata helyett az UNIMARC, mind több a kétnyelvű (orosz és angol) adatbázis, nagyobb intenzitással folyik a referálás és az indexelés, megjelentek a telekommunikációs hálózatok, működni kezdett az elektronikus posta, az ország 16 legfontosabb könyvtára csatlakozott az Internethez.

Ami mindmáig hiányzik: nincs a könyvtáraknak kooperáción alapuló integrációs rendszerük. Leginkább a tudományos-műszaki irodalom gyarapodásának központi katalógusa hasonlít egy ilyen rendszerhez, s következésképpen egy átfogó vállalkozásnak akár ez is lehet a magja. A katalógust online üzemmódban az Oroszországi Állami Tudományos-Műszaki Nyilvános Könyvtár, a GPNTB működteti 1987 óta. A jelentkező könyvtárak szá-

ma 400, a katalógusban szereplő tételeké pedig 700 ezer.

A rendszer globalizálásának egyik legnagyobb akadálya a távközlési hálózati infrastruktúra viszonylagos fejletlensége. Ezenkívül problematikus még a nemzeti bibliográfiai adatbázisnak a rendszerbe való illesztése is.

Egyelőre nincs központi elhatározás az „orosz OCLC” támogatását illetően, ami nélkül elképzelhetetlen a biztonságos előrelépés. Ez azonban nem késhet soká. Reálisan 3-4 ezer könyvtár „belépésével” számolhatni a meglévő 160 ezer közül, ui. csak ennyi helyen adottak a számítógépes-távközléses előfeltételek. Tíz-tizenöt évig is eltarthat, amíg a „törpe minoritáshoz” felzárkózhat az „óriási majoritás”. Pedig elképzelni is kínos, hogy a feldolgozási duplikálódás, ami a kulturális minisztériumi könyvtárakat, azaz 49,8 ezer intézményt véve csak számításba 70%-os, mekkora felesleges munkavégzéssel jár évi kb. 1 milliárd egységnyi gyarapodás esetén. Természetesen az „óriási majoritás” a rendszerben nem jelentősként, hanem csak haszonélvezőként fog részt venni.

Mindhárom itt ismertetett forrás hangsúlyozza: az említett modernizálási programok megvalósítását képző és továbbképző vállalkozásoknak kell elősegíteniük. A hozzá nem értő személyzet, ha nem is a megakadályozója, de nagy kerékkötője – drágítója és lassítója – a fejlődésnek.

/SMUROVA, N. I.: Čto takoe ISBN? Meždunarodnaâ standartnaâ numeraciâ knig v Rossii. = Biblioteka, 1. sz. 1996. p. 30–32.

KOLGANOVA, A.: Pomošč, kotoraâ stanet skoroj. = Biblioteka, 1. sz. 1996. p. 35–37.

ŠRAJBERG, A.: Rossijskij OCLC. Na puti integracii v mirovuü informacionnuü infrastrukturu. = Biblioteka, 1. sz. 1996. p. 26–29./

(Futala Tibor)

Az orosz tudósok kommunikációja egymással és a világgal

Az Orosz Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Intézete (VINITI) megvizsgálta, hogy a nemzetközi együttműködés gyorsan változó viszonyai között miképpen alakulnak a volt Szovjetunió tudományos kutatóinak tájékozódási szokásai, milyen forrásokból szerzik meg az információkat, mennyire elégedettek velük, s vannak-e lényeges különbségek az Oroszország különböző övezeteiben élő kutatók információs ellátásában. 6000 kérdőívet küldtek szét, amelyből 1600 érkezett vissza az alábbi szakterületi megoszlásban: élet-tudományok 32,4%, fizika és földtudományok

35,2%, kémia 17%, matematika 4,3%, mérnöki tudományok 4,2% és társadalomtudományok 6,9%. Az 1992-es adatok szerint a 65 ezer kutató mintegy 80%-a dolgozott a természet- és alkalmazott tudományok terén, s 20%-uk a társadalomtudományokban. A kitöltött kérdőívek adatait regionálisan is csoportosították (Moszkva és Szentpétervár, Távol-Kelet és Ukrajna).

Az alábbiakban a felmérés néhány érdekesebb eredményét ismertetjük.

A Távol-Keleten dolgozó kutatók közül kevesebben rendelkeznek tudományos minősítéssel.

Az élettudományokban szereztek legtöbbször tudományos minősítést, s érthetően ők nyerték el a legtöbb hazai és külföldi ösztöndíjat, nekik van a legtöbb külföldi szerzőtársuk.

Sokan jelezték, hogy hosszú távú projekteken dolgoznak. A kutatási témák 12,5%-a 15 éve, 64%-a 10 éve vagy azóta indult. A válaszolók 87%-a folytatni kívánja témáját, 4%-uknak félbeszakadt a kutatása. A kutatók 62%-a 30–49 éves, és 7,3%-uk 60 év fölötti.

A kutatók általában főfoglalkozásként végzik munkájukat, mellette természetesen oktató, tervező, konzulensi stb. tevékenységet is folytatnak. 89%-uk cikkeket publikál, 58,5 %-uk jelentéseket készít, és 30,7%-uk ír könyveket. A válaszolók 30–40%-a él az informális információs csatornákkal, 80,1%-uk használ könyveket, s mindannyian folyóiratokat; viszont 12% használ referálólapot (főleg a VINITI kiadványait és a *Chemical Abstractset*), és 7,6% adatbázisokat.

Az információ megszerzése a kutatók 29,3%-ának nem jelentett nehézséget, 50%-uk nehezen fér hozzá a folyóiratokhoz, s 17,8%-uk panaszkodott arról, hogy külföldi és orosz könyvekhez egyaránt nehéz hozzáférni. A kutatás szempontjából lényeges információt 93%-ban külföldi folyóiratokból, 65,3%-ban orosz folyóiratokból nyerik. A legfontosabb információs források közé sorolták a referálólapokat is. Viszont a kutatók 57%-ának nehézségei vannak a külföldi folyóiratok, és 34%-uknak a külföldi könyvek megszerzésében. 20%-uk megpróbált, de nem tudott hozzáférni adatbázisokhoz. A kutatók 86%-a elégedett könyvtárosaikkal, és 62,5%-a információs szakembereik szolgáltatásával.

A hasznos információs szolgáltatásokra vonatkozó kérdésre csak a válaszolók 41%-a tért ki. Háromnegyedük az első helyre a VINITI referálólapjait helyezte, 33,2%-uk a külföldieket; a *Chemical Abstracts* 25,9%-ot, a *Current Contents* 15,9%-ot kapott. Fontos szerepet játszik az élőszavas kommunikáció: konferenciák, szakmai beszélgetések, s az ezek során kialakuló informális kommunikációs hálózat segíti a tájékozódást. A nyugati kollégáktól közvetlenül sok hasznos információ érkezik. Sokan jelezték: munkájukhoz fontos, hogy hozzáférjenek az eredménytelen kísérletekről szóló nyugati jelentésekhez is.

Az információhoz való hozzáférés mértékében alig van különbség az egyes szakterületek között, s csak csekély a földrajzi elhelyezkedés szerint. Egy kutató az elmúlt 10 évben átlagosan 17 cikket publikált. Az ukrán kutatók kevesebbet publikáltak külföldön, mint moszkvai orosz kollégáik.

Összefoglalásképpen megállapítható, továbbra is a folyóirat a tájékozódás legfőbb forrása. Az orosz tudósok ugyanakkor a világátlag fölött publikálnak, ami a cikkek számát illeti. Panaszolják a külföldi folyóirat-előfizetések visszaesését. (PI. a VINITI 1990-ben 720 ezer dollárt, 1993-ban 300 ezer dollárt költött előfizetésre.) 1993-ban tíz alkalommal emelkedett a fénymásolás ára.

A válaszolók 80%-a jelezte, hogy kutatásuk hatékonyságához elengedhetetlen a nyugati kollégák segítsége; ők képezik egyébként a naprakész információ egyik fő forrását is. A közös projektek nemcsak a kutatócsoportok fennmaradásához szükségesek, hanem ezek segítségével juthatnak hozzá a külföldi tudósok a korábbi szovjet kutatók eredményeihez is.

Panaszként hangzott el, hogy 1992 előtt jobb volt az információellátás. Ugyanakkor azonban, amikor a nyugati adatbázisokhoz való hozzáférés hiányát kifogásolták, nem tudtak arról, hogy a Tudományos és Műszaki Hálózaton keresztül kedvezményesen (keresésenként 5 dollárért) használhatják ezeket.

A külföldi folyóiratokhoz és könyvekhez való hozzáférés nagyban függ a földrajzi elhelyezkedéstől; az ukrán kutatók sokkal rosszabb helyzetben vannak, mint orosz társaik. A peresztrojka óta jelentősen javult az orosz kutatók és a tudományos világ kapcsolata. Ehhez az is hozzájárult, hogy az utóbbi három évben elterjedt az elektronikus posta Oroszországban.

A VINITI referálólapja az információ legfőbb forrása, annak ellenére, hogy radikálisan megrágult. A felmérés nyomán összeállt a legfontosabb külföldi folyóiratok listája, s ezekre megpróbálnak előfizetni. A VINITI gondolkodik azon is, hogy egy *Current Contents* típusú, olcsón kapható szolgáltatást indít meg.

MARKUSOVA, V. A.–GILJAREVSKIJ, R. S.–CHERNY, A. I.: *Communication among Russian scientists and between them and world science. = International Forum Information and Documentation, 19. köt. 3–4. sz. 1994. p. 17–27./*

(Papp István)